

Mohelno (okr. Třebíč)

„Na Šibenici“, „Dlouhý“, „Nad Chobotem“.

Moravská malovaná keramika (neolit). Příkopové ohrazení. Sídliště. Geofyzikální průzkum. Plošný odkryv. Badatelský výzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84 – 49.1242814N, 16.1767050E; 49.1184642N, 16.1737731E; 49.1298339N, 16.1863486E

Od roku 2015, kdy byl v poloze Dukovany – „Vinohrádky“ objeven exploatačně-dílný areál na zpracování křemičitých zvětralín serpentinitu typu plazmy (Bartík et al. 2021), probíhají v širším okolí archeologické prospekce mapující distribuci této suroviny v průběhu paleolitu a neolitu. Ve snaze o zasazení fungování uvedeného areálu do přiléhající sídelní struktury byla věnována pozornost různým typům areálů situovaných v odlišných geografických polohách (respektive podílům plazmy v surovinových spektrech). Sledovány byly jak nížinné a výšinné areály (včetně pro neolit atypicky situovaných lokalit – např. Mohelno-Plevovce; Bartík et al. 2019), tak sídliště s doklady socio-kulturní architektury (rondely). Jako zásadní se pak jeví využít zejména lokality, jejichž chronologie osídlení je verifikována pomocí radiokarbonových dat. Na projektu se do značné míry podíleli i místní amatérští archeologové, kteří poskytli k analýze své bohaté nálezné soubory z povrchových prospekci. Tatáž skupina badatelů upozornila autory na koncentraci tří rondelů ležících na katastru Mohelna, které jsou od sebe vzdáleny jen několik stovek metrů. S ohledem na unikátnost této nálezné situace a bohatost získaného archeologického materiálu se studium uvedených socio-kulturních struktur postupně etablovalo jako samostatný výzkumný projekt. Mezi roky 2018–2021 bylo ve spolupráci s Ústavem archeologie a muzeologie (Masarykova univerzita) provedeno geofyzikální měření všech tří rondelů a jejich širšího zázemí. Na výsledky měření navázal v roce 2021 menší sondážní výzkum rondelu 1 a 2, jehož cílem bylo získat především vzorky na radiokarbonové datování a chronologicky signifikantní archeologický materiál. Datování všech rondelů a jejich vzájemných vztahů (možné současnosti), stejně jako vztahů s okolní sídelní strukturou se stalo jedním z hlavních cílů výše zmíněného projektu.

Rondel Mohelno 1

Rozlehlý sídlištní areál s dvojitým rondelem se rozprostírá na táhlém JV svahu v poloze označované jako „Panský žlábek“ či také jako „Na Šibenici“. Nadmořská výška zde osciluje mezi 370 až 385 m. Rondel objevil na již v minulosti známé polykulturní neolitické lokalitě (k historii průzkumů viz Kuča et al. 2011, 214) Pavel Škrdla při analýze ortofotomap v roce 2007. V následujících dvou letech zde proběhl intenzivní povrchový průzkum a také geofyzikální prospekce, která se zaměřila jen na prostor rondelu a nejbližšího okolí. V roce 2011 pak byly publikovány první předběžné výsledky, které se však věnovaly nikoliv samotnému rondelu, ale spíše analýze získaného povrchového souboru (cf. Kuča et al. 2011). V dalších letech pokračovali v prospekci sídliště především P. Knotek, M. Vokáč, J. Kučová, M. Lengyel, S. Koláčny a manželé Škrdlovi. Na podzim 2020 byla na lokalitě provedena další geofyzikální prospekce s modernějším typem přístroje, a na rozdíl od prvního průzkumu byla tentokrát proměřena i větší část přiléhajícího sídliště. Kromě dvou příkopů rondelu přerušovaných čtyřmi paralelními vchody se podařilo na ploše 10,8 ha identifikovat několik stovek anomálií různého tvaru i velikosti, které je možné interpretovat jako potenciální archeologické objekty. Na základě nově získaných dat zde byly v roce 2021 položeny tři zjišťovací sondy. První dvě tvořily

řez vnitřním (obr. 15) i vnějším příkopem rondelu (orientovány v ose S–J), a to v blízkosti jižního vstupu. Třetí sonda pak byla situována do prostoru většího sídlištního objektu přiléhajícího k SV vstupu do rondelu. Oba příkopy rondelu mají hrotitý tvar, přičemž vnitřní příkop je výrazně hlubší než vnější a má také složitější sled uložení v jeho zásypu. Z obou příkopů se podařilo získat vzorky paleobotanického materiálu a fragmentů zvířecích kostí vhodné pro radiokarbonové datování. Odebrány byly rovněž vzorky na mikromorfologické a další přírodovědné analýzy. Získaný archeologický materiál pocházející ze špičky vnitřního příkopu dovoluje datovat rondel do kultury s moravskou malovanou keramikou, fáze MMK Ia ve smyslu relativní chronologie. Přesnější validaci doby formování jednotlivých facií výplně pak upřesní již vznikající sekvence radiokarbonových dat.

Rondel Mohelno 2

Druhý mohelenský rondel objevil v roce 2008 rovněž Pavel Škrdla při systematickém studiu ortosnímku zemského povrchu. Situován je v JV části polní tratě „Dlouhý“ v nadmořské výšce pohybující se mezi 385–388 m. Jedná se opět o pozvolna se k JV uklánějící svah táhlého hřebene vybíhajícího na západě z lesního celku „Doubrava“. Geofyzikální prospekci na ploše 5,7 ha se zde podařilo objevit kruhový areál sestávající z vnějšího příkopu kompletního obvodu, palisádového příkopu lemujícího příkop z vnitřní strany (zaznamenaného jen fragmentárně na JV a SZ straně rondelu) a vnitřního palisádového příkopu, který je patrný v JZ polovině půdorysu. Nelze vyloučit, že rondel nebyl dokončen. Zajímavý je v tomto ohledu vysoký počet přerušení vnějšího příkopu, kterých lze identifikovat sedm. Zatímco SZ a JV segment jsou kompaktní, SV je rozdělen na dva menší díly, a JZ dokonce na dva menší a jeden větší díl. Za regulérní vstupy však můžeme považovat pouze čtyři přerušení. Na výsledném magnetogramu si můžeme povšimnout také nápadné absence dalších sídlištních struktur v okolí rondelu. Anomálie interpretovatelné jako potenciální zahlušené objekty se vyskytují pouze v J a JZ okolí rondelu a jejich uspořádání do protáhlých struktur v pravidelných rozestupech (stavební jámy) indikuje jejich příslušnost k osídlení kultury s lineární keramikou, které zde bylo prokázáno výzkumem i povrchovými sběry (Knotková 2011, 30). Povrchovými průzkumy v prostoru rondelu se ale doposud nepodařilo získat nálezy indikující osídlení kultury s moravskou malovanou keramikou. První nálezy byly získány až v roce 2021, kdy byla v blízkosti jižního vstupu do rondelu (JV segment vnějšího příkopu) položena menší sonda, ze které byl vyzvednut nepočtený soubor keramiky datovatelný spolehlivě do kultury s moravskou malovanou keramikou. Přesnější dataci získané nálezy prozatím neumožňují. Sonda z důvodu vysoké časové náročnosti a souběhu s výzkumem rondelu Mohelno 1 nedosáhla dna příkopu, a proto bude třeba její exkavaci včetně dokumentace profilů a odběru vzorků dokončit v budoucnu.

Rondel Mohelno 3

Třetí rondel, Mohelno 3, se nachází v polní trati „Nad Chobotem“, někdy též označované jako „Horákovo“. Z geografického hlediska spočívá na rozhraní plochého návrší a mírného, k JV ukloněného svahu, ve vzdálenosti cca 180 m od Skřípinského potoka. Nadmořská výška se zde pohybuje okolo 350–355 m. Rondel objevil v roce 2015 P. Knotek a J. Kučová na leteckých snímcích dokumentujících nově zbudovanou vodní nádrž Mančalov, kde si povšimli odlišně zbarvených vegetačních příznaků. Existence zdejšího neolitického osídlení však byla známa již z předchozích povrchových sběrů (Kuča et al. 2007, 347). Podobných porostových příznaků, projevujících se odlišným zbarvením vegetace, si povšimli objevitelé taktéž bezprostředně po zveřejnění nových

Obr. 15. Mohelno. Pohled na sondu do vnitřního příkopu rondelu 1. Foto J. Bartík.

Fig. 15. Mohelno. Trench cutting the inner ditch of Rondel 1. Photo by J. Bartík.

ortofotomap na serveru mapy.cz v roce 2016. Nezávisle na nich zjistil příznaky rondelu při letecké prospekci v roce 2015 také J. Kovárník (2020). Lokalita je již po více jak 15 let systematicky sledována formou povrchovým sběrů (především P. Knotek, M. Lengyel, M. Vokáč, M. Kuča a S. Koláčný), což se odrazilo v bohaté povrchové kolekci, která zahrnuje nejen velké množství reprezentativní keramiky (fáze MMK Ia), ale i štípané a broušené kamenné industrie. Geofyzikální průzkum v roce 2021 zde na ploše 7,2 ha identifikoval příkop rondelu přerušeno třemi vstupy (čtvrtý vstup mohl zaniknout pozdějším hloubením krátkého příkopu na JV okraji rondelu) a dvě jenom fragmentárně dochované linie palisádových příkopů vevnitř rondelu. Další příkopová ohrazení se nacházejí na ploše mimo rondel. Identifikovány zde byly také početné sídlištní jámy různého tvaru a velikosti, včetně protáhlých stavebních jam, které spolu s dvěma čtvercovými půdorysy a několika řadami kúlových jam indikují přítomnost nadzemních staveb. Zdejší sídliště je stejně jako v případě okolí rondelu Mohelno 1 polykulturní, přičemž doloženo je osídlení po takřka celý průběh neolitu od mladšího stupně kultury s lineární keramikou. Mezi sběrovým materiálem však jednoznačně dominují nálezy z mladého neolitu. Sondážní výzkum rondelu prozatím neproběhl. Jeho realizace, stejně jako průběžné zhodnocení dosavadních výsledků jsou v plánu v nadcházejících výzkumných sezónách.

Literatura

- Bartík, J., Škrdla, P., Cibulka, D., Vlach, M. 2021:** Dukovany (okr. Třebíč). „Vinohrádky“. *Přehled výzkumů* 62(1), 192–193.
- Bartík, J., Škrdla, P., Novák, J. 2019:** Mohelno-Plevovce v kontextu lokálního lengyelského osídlení a přírodního prostředí. *Přehled výzkumů* 60(1), 43–76.
- Knotková, J. 2011:** *Kultura s lineární keramikou v Pooslaví a Pohřlavi na Třebíčsku*. Rkp. bakalářské diplomové práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Ústav archeologie a muzeologie FF MU Brno. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/q1q7x/>.
- Kovárník, J. 2020:** *Mohelno 2, okr. Třebíč, rondel*. Rkp. nálezo- vé zprávy, č. j. MTX202000593. [cit. 2022-03-28]. Uloženo: Archiv nálezo- vých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarhiv.aiscr.cz/id/M-TX-202000593>.
- Kuča, M., Vokáč, M., Milo, P., Škrdla, P. 2011:** Rondel na neolickém sídlišti u Mohelna na jihozápadní Moravě. In: M. Popelka, R. Šmidtová (eds.): *Otázky neolitu a neolitu*

našich zemí – 2009. Sborník referátů z 28. zasedání badatelů pro výzkum neolitu a eneolitu (nejen) Čech, Moravy a Slovenska. Mělník 28. 9 – 1. 10. 2009. Praehistorica XXIX. Praha: Karolinum, 213–227.

Kuča, M., Vokáč, M., Prokeš, L. 2007: Mohelno (okr. Třebíč). *Přehled výzkumů* 48, 347.

Summary

Three multi-period Neolithic settlements (“Na Šibenici”, “Dlouhý”, “Nad Chobotem” fields) were gradually discovered in Mohelno (Třebíč District). An analysis of an orthophotograph of the surface identified the remnants of socio-cultural architecture – circular ditched enclosures, the so-called rondels of the Moravian Painted Ware culture. A geophysical measurement of all three rondels and their wider surroundings was taken in 2018–2021 in cooperation with the Department of Archaeology and Museology (Masaryk University). The results of the measurements were followed in 2021 by a minor test pit excavation of Rondel 1 (“Na Šibenici” field, Fig. 15) and Rondel 2 (“Dlouhý” field) aimed at collecting samples for radiocarbon dating and chronologically significant archaeological material that would establish the mutual chronological relationship of all three areas. The research will continue in the following seasons.

Jaroslav Bartík, Petr Knotek, Peter Milo, Tomáš Tencer,
Petr Škrdla, Milan Vokáč, Jaromír Kovárník, Marcel Lengyel,
Stanislav Koláčný, Jitka Kučová

Moravský Krumlov (okr. Znojmo)

„Na Červnicích“.

Kultura lineární keramiky, moravská malovaná keramika (neolit). Sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. Uložení nálezu: Městské kulturní středisko Moravský Krumlov, p. o., – Městské muzeum.

Lokalizace: WGS-84 – 49.0371219N, 16.3346397E

Na svahu s jihozápadním sklonem vybíhající od železniční trati byla v poloze „Na Červnicích“ objevena nová polykulturní lokalita. Nadmořská výška se zde pohybuje v rozmezí 260–270 m. Ve východní části lokality, u polní severojižní cesty vedoucí k bezejmennému potoku, byly identifikovány objekty kultury s moravskou malovanou keramikou. Získané nálezy tvoří nepočtenou typickou keramikou a štípanou kamennou industrií včetně čepelky z obsidiánu. Západním směrem od místa nálezu se rozkládá sídliště kultury s lineární keramikou rovněž s málo četnou keramikou a štípanou kamennou industrií doprovázenou četnými pseudoartefakty a valouny rohovce. Svah vyúsťuje do místní části Durdice. Na jeho okraji bylo nalezeno keramikou doloženo osídlení z doby bronzové. Keramický materiál zatím neumožňuje bližší chronologické zařazení lokality, a proto bude nadále sledována.

Literatura

Neuveдено.

Summary

A new multi-period site was discovered on a southwest slope leading from a railway track in Moravský Krumlov – “Na Červnicích” field (Znojmo District). Moravian Painted Ware culture features were identified in the eastern part of the site, near a north-south agricultural road leading to an unnamed brook. The small number of collected finds include typical pottery and chipped stone industry containing a small obsidian blade. A Linear Pottery